

Huisdieren - Onderworpen en gebruikt, gekoesterd en bewonderd Over herkomst en ontstaan, verspreiding en gebruik

Onze meest nabije medeschepselen zijn natuurlijk onze huisdieren, gedomesticeerde nazaten van wilde diersoorten waar wij ooit letterlijk 'brood' in zagen. Het domesticeren van wilde dieren en planten – circa 10.000 tot 12.000 jaar geleden in gang gezet in het Midden Oosten – wordt wel beschouwd als de belangrijkste stap die de mensheid heeft gezet op haar pad naar volwassenwording. Een beheersbare voedselbron bracht enige rust in het zwervend jager- en verzamelaarsbestaan. De mens betrok meer en meer vaste woonsteden, bezit deed zijn intrede en men richtte zich op verbetering van behuizing, kleding, bewapening, werktuigen en organisatie.

DNA-onderzoek laat zien dat 20 tot ruim 50 procent van de menselijke overblijfselen van vroege agrarische nederzettingen genen bevat afkomstig van boeren uit het Midden-Oosten. De snelheid waarmee de opmars van de landbouw en de veeteelt westwaarts geschiedde was 0,6 tot 1,3 kilometer per jaar, een marstempo dat nodig was, nodig voor iedere generatie, om verderop weer een stukje grond in cultuur te kunnen brengen. De overgang van het nomadische jager-verzamelaarsbestaan naar dat van sedentaire agrariër lijkt een cruciale invloed te hebben gehad op de stormachtige technologische en organisatorische ontwikkelingen en de groei van de wereldbevolking in de laatste millennia.

Het lot van de mens is al miljoenen jaren – en dat is nu niet anders – onverbrekkelijk met dat van het dier verbonden. Ten

gevolge van onze ongebreidelde expansiedrift is niet alleen het wilde dier grotendeels uit onze leefomgeving verbannen. Door intensivering binnen de veehouderij houden ook de meeste landbouwhuisdieren zich binnenshuis op. Daardoor is niet alleen de relatie met ons verleden als jager-verzamelaar verloren gegaan, ook het contact met onze voorgeschiedenis als veehouder en landbouwer is verbroken. We consumeren het dier het liefst als het onherkenbaar verpakt op de schappen van het grootwinkelbedrijf ligt en willen al helemaal niet weten hoe het werd grootgebracht, geslacht en verwerkt.

Sinds de mens begon met temmen, fokken en selecteren van enkele van de diersoorten die hem omringden is er een grote variëteit aan rassen, vormen en kleurslagen ontstaan. Van de talloze, in principe bruikbare wilde diersoorten is weliswaar slechts een fractie in het domesticatieproces betrokken, maar uit deze weinige soorten zijn in de loop van luttele millennia weer duizenden huisdierrassen ontstaan.

Een gedomesticeerde diersoort zou het best kunnen worden omschreven als een groep dieren van een oorspronkelijk wilde soort, die zich al vele generaties genetisch gescheiden van haar wilde soortgenoten heeft voortgeplant. De groep is daarbij geheel afhankelijk van de mens. Dit geldt zowel voor de plaats waar zij zich ophoudt, de hoeveelheid en soort voedsel welke zij toebedeeld krijgt, als de deelname aan het voortplantingsproces en de keuze van de seksuele partner. Selectie, vaak onbewust, op extremen als grote koude en hitte, voedsel- en water-schaarste, op melkgift, eiproductie en groeisnelheid, op jachtzin, waaksheid en vechtlust moet beschouwd worden als de basis van de huidige uitbundige veelvormigheid aan huisdierrassen. Soms moeten esthetiek en exclusiviteit een rol hebben gespeeld. Het ontstaan van deze kleur- en vormenrijke variatie huisdieren en landbouwhuisdieren heeft zich deels afgespeeld in ons land.

Van de oude veelvormigheid in type, kleur en aftekening van huisdieren, geschilderd door Hollandse meesters als Jan Steen, Melchior d'Hondecoeter, Aelbert Cuyp en Paulus Potter was enige decennia geleden echter weinig over. Met name in het begin van de vorige eeuw werd door onze keuterboeren kleinschalige veelsoortigheid zonder pardon veranderd in grootschalige uniformiteit. Een bijzonder stuk cultuurbezit stond op het punt voor eeuwig te verdwijnen. Maar dankzij de enorme inzet van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen en de vele fokkers van Oudhollandse huisdierrassen, die zich bekommeren om dit aspect van ons nationale culturele erfgoed, kunnen we ook nu nog profiteren van de decoratieve en vaak nutti-ge veelvormigheid van ons oorspronkelijk

'Het aardse paradijs met de zondeval van Adam en Eva', Jan Brueghel de Oude en Peter Paul Rubens, circa 1615 (Mauritshuis, Den Haag)

Uit de diverse zeventiende- en achttiende-eeuwse afbeeldingen van het paradijs blijkt dat de gedachte dat onze huisdiersoorten uit een wilde stamvorm voort zijn gekomen door menselijk toedoen, domesticatie, nog niet was opgekomen. We zien dan ook witte kippen en konijnen, rashonden, bonte melkkoeien en schimmels, broederlijk gemengd met leeuwen, papegaaien en herten.

Runderpestuitbraak in Nederland, 18e eeuw

Runderpest of veeppest is een virusziekte die ziekteverwekkend is voor onder andere rundvee, zeboes en waterbuffels. Wilde evenhoevigen als de elandantilope, kafferbuffel en verscheidene soorten antilopen kunnen gastheer zijn. Ook varkens (knobbelzwijnen), geiten en schapen zijn, zij het in mindere mate, vatbaar voor het runderpestvirus. Mensen zijn niet vatbaar.

huisdierbestand. Nuttig ook als archief van een veelheid aan unieke genetische informatie, het resultaat van eeuwen fokkerskunst.

In het veelomvattende boek 'Huisdieren - Onderworpen en gebruikt, gekoesterd en bewonderd' wordt ruime aandacht besteed aan de oorsprong van en drijfveren achter het domesticatieproces – het is natuurlijk heel bijzonder dat van de in principe tienduizenden diersoorten, waarvan we de eieren, melk, vlees, trekkracht, huid, haar, honing, zijde en dergelijke kunnen gebruiken, er nooit meer dan zo'n veertig zijn gedomesticeerd. Daarnaast wordt diep ingegaan op de fundamentele biologische verschillen tussen kunstmatige seksuele selectie (partnerkeuze), zoals die plaats vindt in de (landbouw)huisdier sector en wat de fysiologische, anatomische, ethologische en immunologische gevolgen van deze kunstmatige ingrepen zijn. Ruime aandacht wordt ook besteed aan de reden, dat vrijwel alle belangrijke (landbouw)huisdieren afkomstig zijn uit het gebied van de Vruchtbare Halve Maan.

De geïnteresseerde lezer, veehouder en student vinden er informatie over aantallen huisdieren in ons land (en eventueel wereldwijd), huisdiersoorten en hun verspreiding, de hoeveelheden mest en urine, die worden geproduceerd (milieuaspecten), bijtincidenten, risico van ziekteverspreiding (zoönosen) en het economisch belang (productie / export). En natuurlijk vindt u in het boek uitgebreide soortbeschrijvingen, historische achtergronden, bijzondere 'weetjes', het nut van de oud-Hollandse huisdierrassen als bron van onvervangbaar erfelijk materiaal en hun cultuurhistorische waarde, maar ook aan relevante dierenwelzijnsaspecten wordt ruime aandacht besteed.

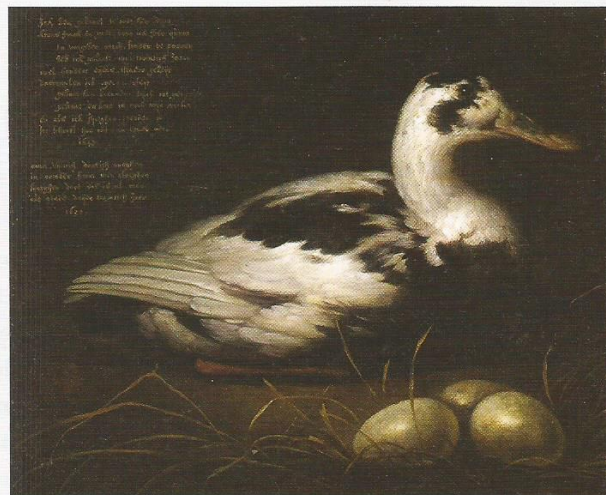
MAARTEN TH. FRANKENHUIS

Huisdieren - Onderworpen en gebruikt, gekoesterd en bewonderd

Over herkomst en ontstaan, verspreiding en gebruik

Auteurs: Maarten Frankenhuis en René Zanderink

Paperback, rijk geïllustreerd, 320 pagina's, 2014, 2010 Uitgevers, € 24,90

Portret van de eend Sijctghen, geschilderd door Aelbert Cuyp in 1647 (Dordrechts Museum)

Ick ben gebroet te werckendam
K'was jonck en goet. doen ick hier quam
in voogelen borch, sonder te paeren
heb ick geleefd, wel twintich jaren
wel hondert eijers tsjaers [per jaar] geleijt
daerom ben ick geconterfeijt [geschilderd]
gebroocken beennen, toech wt geneesen
gesondt en bont is noch mijn weesen
en als ick sijctghen sterven sal
soo schrijft hoe out, en tjaer getal

1647

In dit vers, dat te zien is op het afgebeelde paneel van Aelbert Cuyp (1620-1691), lezen we over de uitzonderlijke levenswandel van de hoogproductieve bonte boereneend Sijctghen. Honderd eieren per jaar was voor die tijd een enorme productie, en een leeftijd van 23 jaar bij overlijden, zeker in de tijd van Cuyp, een unicum. Na haar dood is 'op haar verzoek' de volgende tekst toegevoegd aan het schilderij:

anno vijftich dartich daeghen
in october hoort men claeghen
sijctghen doot, dit is al waer
out zijnde drijentwintich jaer

1650

